УДК 342.9:349.41:347.51
DOI https://doi.org/10.32782/klj/2026.3.20

Гайдай С. С.,
доктор філософії,
викладач кафедри адміністративно-правових наук
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0009-0008-3967-3217

ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ФІСКАЛЬНО-КОМПЕНСАЦІЙНОГО ДОСВІДУ

Анотація. У статті здійснено фундаментальне теоретико-методологічне дослідження та сформовано новітні концептуально-доктринальні засади модернізації системи адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань у сфері землекористування. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання катастрофічних наслідків воєнно-техногенного пресингу та деструкції літосферної матриці України внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. У фокусі наукового аналізу перебуває інтеграційна модель, що поєднує наднаціональний компенсаційний інструментарій із вітчизняними фіскально-правовими механізмами регенерації екологічного потенціалу порушених територій.

Доведено об'єктивну потребу доктринального переходу в публічному управлінні від спрощеної лінійної фіксації матеріальних збитків (дамнації) до інклюзивної оцінки латентних втрат у межах теорії екосистемних послуг, що охоплює девальвацію природної родючості, асиміляційних, регулюючих та підтримуючих функцій ґрунтового покриву. Охарактеризовано структурно-функціональну архітектуру транскордонної компенсаційної моделі (зокрема, Реєстру збитків у Гаазі) та алгоритми формування допустимої доказової бази екоцидних деліктів за допомогою інструментальної фіксації.

Виявлено інституційно-правові лакуни у сфері рекультивації та обґрунтовано необхідність ухвалення профільного Закону України «Про проведення рекультивації на забруднених, пошкоджених та деградованих землях України», а також розробки відповідної Загальнодержавної програми відновлення земель. Особливу увагу приділено диференційованому фіскальному інструментарію як дієвому важелю стимулювання землекористувачів та мінімізації податкового навантаження в процесі детоксикації, консервації та розмінування деліктного земельного фонду.

Ключові слова: *адміністративно-правове регулювання, публічне адміністрування, деліктні зобов'язання, землекористування, фіскально-компенсаційний досвід, екосистемні послуги, реєстр збитків, літосферна матриця, рекультивація земель, консервація земель, детоксикація ґрунтів.*

Haidai S. S. Doctrinal principles of administrative and legal regulation of tort obligations in the field of land use: integration of international and national fiscal and compensation experience

Abstract. The article conducts a fundamental theoretical and methodological study and establishes the state-of-the-art conceptual and doctrinal foundations for modernizing the system of administrative and legal regulation of tort obligations in the field of land use. The relevance of the study is driven by the urgent need to overcome the catastrophic consequences of military-technogenic pressure and the destruction of Ukraine's lithospheric matrix resulting from the full-scale armed aggression of the Russian Federation. The focus of the scientific analysis is an integration model that combines supranational compensatory instruments with domestic fiscal and legal mechanisms for regenerating the ecological potential of the affected territories.

The study proves the objective need for a doctrinal transition in public administration from a simplified linear assessment of material losses (damnation) to an inclusive valuation of latent losses within the framework of the ecosystem services theory, which encompasses the devaluation of natural fertility, as well as the assimilative, regulating, and supporting functions of the soil cover. The structural and functional architecture of the transboundary compensation model (specifically, the Register of Damage in The Hague) is

© Гайдай С. С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

characterized, along with the algorithms for establishing an admissible evidentiary base of ecocidal torts through instrumental verification.

Institutional and legal gaps in the sphere of land reclamation are identified, justifying the necessity of adopting a specialized Law of Ukraine «On Land Reclamation on Polluted, Damaged, and Degraded Lands of Ukraine» and developing a corresponding State Land Restoration Program. Special attention is paid to differentiated fiscal instruments as an effective leverage to incentivize land users and minimize the tax burden during the detoxification, conservation, and demining of the tort-affected land fund.

Key words: *administrative and legal regulation, tort obligations, land use, fiscal and compensatory experience, ecosystem services, Register of Damage in The Hague, lithospheric matrix, land reclamation, land conservation, soil detoxification.*

Постановка проблеми. Сучасна повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила безпрецедентну за своїми масштабами та глибиною деструкцію навколишнього природного середовища, де одним із найбільш уразливих елементів постає літосферна матриця держави. Воєнно-техногенний пресинг на земельний фонд – що виражається у механічній руйнації ґрунтового профілю, пролонгованій хімічній токсикації ксенобіотиками та важкими металами, а також критичному замінуванні вибухонебезпечними предметами – вимагає кардинального переосмислення діючих інструментів публічного управління.

У цьому контексті особливої гостроти набуває необхідність модернізації вітчизняного інституційно-правового механізму та чинних галузевих методик оцінки збитків. Вони демонструють концептуальну обмеженість, оскільки зорієнтовані виключно на лінійну фіксацію прямих матеріальних втрат (*damnum emergens*), залишаючи поза межами адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань фундаментальну доктрину екосистемних послуг. Це унеможливлює інклюзивне врахування латентних втрат, зокрема девальвації природної родючості, знецінення асиміляційних та підтримуючих функцій ґрунту.

Крім того, наявні суттєві інституційні лакуни у сферах правової регламентації рекультивації та консервації деліктного земельного фонду, фіскального стимулювання землекористувачів та залучення наднаціональних репараційних активів. Зазначене актуалізує потребу у доктринальному обґрунтуванні нової архітектури публічного адміністрування та правового регулювання деліктних правовідносин у сфері землекористування, яка б синергетично поєднувала міжнародно-правові компенсаційні механізми та національні фіскально-правові інструменти відновлення пошкоджених територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретико-методологічного обґрунтування публічного управління, адміністративно-правового регулювання екологічної безпеки, а також захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах макроекономічних та воєнних викликів досліджували такі провідні вітчизняні вчені, як: В. Авер'янов, Н. Авер'янова, А. Бейкун, В. Біла, К. Бугайчук, І. Бухтіярова, Л. Василенко, В. Галунько, Р. Гринько, А. Гриб, І. Дацюк, І. Журба, В. Колпаков, О. Кузьменко, Т. Коломоєць, А. Клачко, О. Кондратенко, А. Кириченко, М. Кравченко, О. Миколенко, Л. Наливайко, І. Наливайко, С. Петриченко, І. Пастух, О. Письменна, Ю. Присяжненко, О. Стрельченко, А. Стрельченко, Т. Семенчук, В. Сущенко, Л. Цюкало, О. Якушева та інші. Їхні фундаментальні наукові праці заклали концептуальну основу для формування сучасної доктрини українського адміністративного права та публічного адміністрування в кризових умовах.

Разом із тим, попри вагомий внесок зазначених авторів у розробку загальної теорії публічного управління та правового забезпечення екологічної політики, специфіка адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань за воєнно-техногенну деструкцію літосфери залишається дискусійною. Зокрема, у сучасній правовій доктрині бракує комплексних досліджень, які б інтегрували наднаціональні компенсаційні механізми (зокрема, діяльність Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України в Гаазі) із прикладними фіскально-правовими інструментами (такими як лібералізація оподаткування за консервацію та рекультивацію порушених земель) та екологічною концепцією екосистемних послуг.

Більшість наявних напрацювань фокусуються на лінійній фіксації матеріальних втрат (дамнації), залишаючи поза увагою комплексне адміністративно-правове програмування деліктних зобов'язань та тривалого латентного відновлення екосистем у повоєнний період. Цей сегмент правової реальності потребує подальшого наукового моніторингу, концептуального переосмислення та нормативного моделювання, що й обумовлює актуальність цього дослідження.

Метою статті полягає у теоретико-методологічне обґрунтування та розробка концептуально-доктринальних засад модернізації адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань у сфері землекористування, спрямованих на формування ефективного публічно-управлінського механізму охорони, рекультивації та регенерації земельних ресурсів України в умовах воєнного стану та повоєнного періоду, на основі інтеграції передового міжнародного компенсаційного досвіду, національного диференційованого фіскально-економічного інструментарію та екологічної доктрини екосистемних послуг.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку міжнародно-правового дискурсу та реформування вітчизняної юридичної доктрини пріоритетним вектором публічного управління є проектування концептуальної архітектури транскордонного компенсаційного механізму. Його ключове призначення полягає у забезпеченні повноцінного відшкодування шкоди, завданої земельним ресурсам внаслідок військової інтервенції Російської Федерації. Специфікацією цієї моделі постає її наднаціональний та екстериторіальний характер, орієнтований на практичну імплементацію принципів деліктної відповідальності держави-агресора та примусову експропріацію і спрямування її суверенних та приватних активів на екологічну реституцію України.

Інституційно-структурний каркас зазначеного механізму охоплює класичну трикомпонентну тріаду: Міжнародний реєстр збитків, спеціалізовану Компенсаційну комісію та автономний Компенсаційний фонд. При цьому базовою юридичною пресупозицією ефективності функціонування цієї системи є розробка релевантної та процесуально допустимої доказової бази. Вона має формуватися на основі уніфікованих адміністративних процедур верифікації, фіксації та інструментального депонування фактів воєнно-екологічних деліктів, а також стандартизації судово-експертних методик валоризації заподіяної шкоди.

Визначальним кроком на шляху нормативного структурування цієї архітектури стало підписання 17 травня 2023 року в межах Саміту Ради Європи у Рейк'явіку Європейським Союзом та 43 державами-партнерами Угоди про заснування Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (місцезнаходження – м. Гаага, Нідерланди). Цільовим призначенням цієї інституції є системна консолідація, довготривале зберігання та юридично-технічний облік доказових матеріалів щодо масштабів руйнування національного земельного фонду [1, с. 250].

На рівні національної системи публічного адміністрування первинна реакція на виклики мілітарного руйнування літосфери виразилася в ухваленні низки профільних нормативно-методологічних актів. Зокрема, було затверджено: Методику визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18 травня 2022 року № 295) [6]; Методику визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04 квітня 2022 року № 167) [7].

Завдяки цим підзаконним актам у вітчизняному правовому полі було легітимізовано систему кваліметричних маркерів, призначених для комплексної оцінки деградації ґрунтового покриву за такими базовими детермінантами: фінансові еквіваленти майбутньої рекультивації ландшафтів, пошкоджених внаслідок облаштування фортифікаційних споруд та проходження військової техніки; обсяг упущеної вигоди (*lucrum cessans*) та прямих збитків суб'єктів права приватної, комунальної чи державної власності на землі сільськогосподарського призначення; обсяг необхідних капітальних видатків на реституцію, відновлення та інженерне переоснащення зруйнованих

гідромеліоративних систем; сукупні витрати на детоксикацію та санацію ґрунтового профілю від персистентних хімічних сполук, залишків пально-мастильних матеріалів, ксенобіотиків та важких металів; розмір матеріальних збитків, заподіяних літосфері внаслідок її критичного захаращення бойовими уламками, техногенними відходами та іншими сторонніми субстратами.

Водночас у сучасному науковому та практичному середовищі дедалі частіше вказується на очевидну концептуальну обмеженість згаданих вітчизняних методик. Головний недолік їхніх розрахункових алгоритмів полягає у фокусуванні виключно на лінійній фіксації безпосередніх матеріальних втрат (*damnum emergens*), тоді як фундаментальна доктрина оцінки екосистемних послуг залишається за межами адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань. Сучасний потребо-орієнтований підхід вимагає від законодавця інклюзивного врахування тривалих латентних втрат. До них належать девальвація природної родючості земельних ділянок, руйнація мікробіологічного різноманіття, а також пролонговане знецінення регулюючих, підтримуючих та асиміляційних функцій пошкодженої ґрунтової екосистеми.

Нормативно-ціннісними орієнтирами для глибинної імплементації комплексного екосистемного підходу в національне законодавство мають слугувати міжнародні стандарти Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP), Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 року, а також Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. Імперативні приписи цих наднаціональних актів встановлюють безумовну заборону на застосування методів або засобів ведення війни, які здатні заподіяти тривалу, масштабну та глибоку шкоду природному середовищу, оскільки така деструкція прямо загрожує здоров'ю, життєздатності та соматичному благополуччю автохтонного населення [1, с. 250].

Ґрунтовний аналіз чинного земельного законодавства України засвідчує наявність глибоких інституційних та правових лакун у частині адміністративної регламентації такого ключового інструменту відновлення деліктних територій, як рекультивація. У доктринальному середовищі гостро постає питання про об'єктивну необхідність розробки, публічного обговорення та прийняття спеціального законодавчого акта – Закону України «Про проведення рекультивації на забруднених, пошкоджених та деградованих землях України». Даний закон має нормативно детермінувати експрес-процедури відновлення деліктного земельного фонду безпосередньо у зонах колишнього чи теперішнього ведення бойових дій, уніфікувати граничні терміни проведення рекультиваційних заходів, а також чітко врегулювати технологічні цикли та часові параметри зняття, збереження й перенесення родючого шару ґрунту [8, с. 32].

З метою підвищення загальної результативності державного управління та оптимізації валоризації компенсаційних капіталовкладень, експертами Центру екологічних ініціатив «Екодія» було запропоновано диференційовану матрицю рекультиваційних технологій, адаптовану до кризових умов сьогодення. Обов'язковою передумовою для їх практичного впровадження є детальний попередній казуальний аналіз наслідків мілітарного впливу на літосферну матрицю конкретної території. Розроблена фахівцями «Екодії» верифікаційна методологія оцінки, яка може слугувати архітектурним базисом для майбутнього профільного законодавства, ґрунтується на послідовному покроковому алгоритмі:

1) Просторово-геодезична ідентифікація та картографування деградованих внаслідок бойових дій земельних ділянок.

2) Чітка дефініція та каталогізація наявних деструктивних чинників.

3) Типізація зафіксованого мілітарного впливу (виокремлення механічних руйнувань, хімічного забруднення тощо).

4) Кваліметрична оцінка рівня загальної токсикації, захаращення елементами ураження та важкою військовою технікою, що у своїй синергії дає змогу моделювати екологічно та економічно оптимальні сценарії рекультивації чи консервації [9].

Надзвичайно важливим компонентом цієї діагностичної моделі виступає інтегральна кумулятивна оцінка стану порушених територій, яка слугує науковою основою для типізації категорій придатності земельних ділянок до подальшої господарської експлуатації. Запропонована класифікація поділяє деліктні землі на п'ять базових рівнів придатності:

- **безумовно придатні** – деструктивні зміни охоплюють до 10% загальної площі ділянки;
- **придатні** – рівень ураження становить від 10% до 25%;
- **малопридатні** – пошкоджено від 25% до 50% території;
- **умовно придатні** – деструкція фіксується у межах від 50% до 75%;
- **непридатні** – руйнація та забруднення охоплюють від 75% до 100% площі.

Відповідно до визначеного екологічного статусу та рівня деградації мають диференціюватися й особливі адміністративно-правові режими землекористування. Вони мають нормативно передбачати: можливість продовження традиційного ведення сільськогосподарського виробництва; обмежену культивацію рослин за умови впровадження суворого радіологічного та хімічного скринінгу якості отриманої продукції; перепрофілювання земель під вирощування технічних культур або організацію пасовищних угідь; повне вилучення ділянок із господарського обігу із запуском інструментів довгострокової консервації або заліснення [9].

Така градація дозволить не лише оптимізувати відновлювальні процеси, а й інтегрувати ефективні фіскально-компенсаційні стимули для землекористувачів (наприклад, шляхом повного або часткового звільнення від сплати земельного податку на період консервації чи рекультивації земель, що постраждали від воєнних деліктів).

Водночас практична імплементація інноваційних технологій санації пошкодженої літосфери (зокрема, методів фітосанації, біокомпостування, хімічного вилуговування, термічної десорбції чи селективної хімічної екстракції) характеризується надзвичайно високою капіталомісткістю. Це актуалізує фінансово-економічні аспекти публічного адміністрування у сфері деліктної відповідальності та ставить нові вимоги до правового регулювання компенсаційного процесу. Наявні економічні розрахунки свідчать, що вартісний еквівалент очищення та відновлення всього одного гектара земельної площі варіюється у колосальних межах – від 150 до 250 000 доларів США. Кінцева сума безпосередньо залежить від глибини залягання токсичних агентів, геоморфологічних особливостей рельєфу, специфіки застосовуваних хімічних реагентів та загального обсягу лабораторно-аналітичного супроводу процедур [9].

За таких обставин критичного значення для вітчизняної юридичної науки набуває доктринальний аналіз зарубіжного досвіду ліквідації екологічних наслідків збройних конфліктів. Історичні прецеденти Югославії (деградація 2,5 млн га цінних агроугідь), Руанди (забруднення нерозірваними боєприпасами та токсикантами близько 3,5% загальної території) та Судану (гумідна деструкція лісових масивів та аридізація значних територій на 50–200 км) наочно констатують глобальний характер і високу деструктивність деліктного впливу війни на літосферу [10, с. 252]. При цьому ефективним інструментом макроекономічної та правової оцінки руйнувань на великих площах виступає дистанційне зондування Землі (ДЗЗ). Воно базується на супутниковій верифікації та системній інтеграції біофізичних і геоінформаційних даних, як це було успішно апробовано під час моніторингу деградації ґрунтів у Лівані [10, с. 255].

У контексті стратегічного планування та адміністративного регулювання землекористування на особливу увагу заслуговують альтернативні зарубіжні моделі ревіталізації територій без обов'язкового повернення до вихідного стану ландшафту. Прикладом цього є трансформація воєнних кратерів від бомбардувань у В'єтнамі під потреби аквакультури або створення унікального резервату біорізноманіття у демілітаризованій зоні на Корейському півострові. Також заслуговують на увагу масштабні проекти рекультивації шляхом повної ексгумації (*excavation*) та заміни забруднених шарів літосфери, успішно реалізовані на авіабазі Біл (*Beale Air Force Base*) у США.

Окремим доктринальним вектором у системі деліктних зобов'язань постає концепція

сукцесійного відновлення (природного самовідновлення) через вилучення пошкоджених територій з обігу та включення їх до складу природно-заповідного фонду, яскравою ілюстрацією чого є Меморіальний парк Ньюфаундленду у Франції. Разом із тим, сукцесія не є універсальною панацеєю. Про це яскраво свідчить досвід Вердена («Червона зона»), де внаслідок Першої світової війни ґрунти остаточно й безповоротно втратили свій корисний потенціал. Це зумовило встановлення жорсткої нормативної заборони на будь-яку господарську діяльність та запровадження суворого обмеження доступу людини на ці території [11].

Першочерговим, імперативним та передумовним етапом у загальній структурі адміністративно-правового механізму відновлення деліктного земельного фонду є його повне технічне розмінування. За аналітичними даними, площа потенційно забруднених вибухонебезпечними предметами земель в Україні наразі фіксується на критичній позначці. Водночас динаміка очищення територій демонструє повернення значних обсягів родючих агроугідь у господарський обіг, де безумовним флагманом виступає Херсонська область, помітно випереджаючи за темпами Миколаївську та Харківську області [11].

У сучасній системі публічного управління чітко диференціюють бойове, оперативне та гуманітарне розмінування. При цьому саме гуманітарний вектор, попри його надзвичайно високу фінансову вартість (яка може сягати 3–4 тисяч доларів США за 1 м²), забезпечує офіційне юридичне надання довгострокових гарантій безпеки кінцевому землекористувачу. Реалізація цього процесу активно здійснюється у тому числі через інноваційні механізми державно-приватного та волонтерського партнерства, зокрема через залучення спеціалізованих цифрових платформ (таких як *Military. feodal.online*) [10, с. 257].

Важливим важелем економічного стимулювання та суттєвого зниження фінансового пресингу на суб'єктів земельних правовідносин виступає диференційований фіскальний інструментарій публічного адміністрування. Нормативні новели Податкового кодексу України наразі передбачають звільнення від нарахування та сплати земельного податку й орендної плати за ділянки державної та комунальної власності, що розташовані в зонах ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих територіях, а також на землях, визначених відповідними військовими адміністраціями як фортифікаційно-порушені або потенційно замінновані. Крім того, приписи п. 283.1.2 ст. 283 Податкового кодексу України імперативно виключають з об'єкта оподаткування сільськогосподарські угіддя, які перебувають у стадії законсервованого або тривалого меліоративного освоєння. Це дозволяє суттєво оптимізувати податкове навантаження на землекористувачів в умовах воєнного стану [12, с. 36].

Резюмуючи вищевикладене, логічно обґрунтованою та концептуально виваженою вбачається консолідована позиція наукової спільноти щодо нагальної необхідності розробки, нормативного затвердження та практичної імплементації «Загальнодержавної програми охорони та відновлення земель в Україні у післявоєнний період». Даний стратегічний програмно-цільовий документ має стати фундаментальною дорожньою картою, яка:

a) нормативно закріпить покрокові алгоритми та юридичні підстави проведення рекультивації чи довгострокової консервації деліктного земельного фонду;

b) легітимізує прозорі та привабливі механізми залучення іноземних компенсаційних інвестицій та інноваційних технологій санації літосфери;

c) оптимізує та спростить адміністративні процеси зміни цільового призначення регенерованих територій;

d) здійснить чітке функціональне розмежування повноважень і зон відповідальності між органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та незалежними міжнародними експертними й донорськими інституціями [8, с. 30].

Висновки. Проведене науково-доктринальне дослідження дозволяє констатувати, що масштабний та пролонгований деструктивний вплив воєнно-техногенного характеру на літосферну матрицю держави внаслідок збройної агресії Російської Федерації має складну, латентну природу, що вимагає докорінного переосмислення існуючих

інструментів правового регулювання. На відміну від лінійних інфраструктурних втрат, воєнна деградація ґрунтового покриву пролонговано девальвує екологічний та інвестиційний потенціал національного земельного фонду на десятиліття, що обґрунтовує необхідність рішучого переходу в системі публічного управління від спрощеної фіксації прямих матеріальних втрат (*damnum emergens*) до інклюзивної кваліметричної оцінки збитків у межах фундаментальної доктрини екосистемних послуг, зокрема через урахування знецінення підтримуючих, регулюючих та асиміляційних функцій ґрунту.

Ефективна регенерація та ревіталізація пошкодженого деліктного земельного фонду можлива виключно за умови синергетичної інтеграції наднаціональної архітектури транскордонного компенсаційного механізму – флагманом якого постає діяльність Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України у місті Гаага – із національними галузевими методиками та стандартами, де ключовою юридичною пресупозицією у цьому процесі виступає формування допустимої, об'єктивної та інструментально підтвердженої доказової бази екоцидних деліктів на основі уніфікованих адміністративних процедур верифікації та супутникового моніторингу.

Стратегічним вектором модернізації правового забезпечення у цій сфері є розробка та прийняття «Загальнодержавної програми охорони та відновлення земель в Україні у післявоєнний період», яка як програмно-цільовий акт покликана стати нормативним базисом для залучення диверсифікованого міжнародного фінансування, імплементації високотехногенних методів санації літосфери, таких як фітосанація та хімічна екстракція, спрощення процедур зміни цільового призначення регенерованих земель, а також для чіткого функціонального розмежування компетенцій між органами державної влади, місцевим самоврядуванням та незалежними міжнародними донорськими й експертними інституціями.

Нарешті, перспективними напрямами вдосконалення вітчизняного нормативно-правового масиву визначено ухвалення профільного Закону України «Про проведення рекультивації на забруднених, пошкоджених та деградованих землях України», який має процесуально регламентувати експрес-технології рекультивації та операції з родючим шаром ґрунту, легітимізацію на рівні підзаконних актів Кабінету Міністрів України верифікаційних методик кумулятивної оцінки придатності земель та диференціації режимів землекористування відповідно до ступеня руйнації ділянок, а також подальшу оптимізацію та лібералізацію вітчизняного фіскального інструментарію в межах адміністративно-правового регулювання деліктних зобов'язань через повне звільнення від земельного податку та орендної плати тих власників та землекористувачів, чиї ділянки перебувають у стадії тривалої детоксикації, консервації або технічного й гуманітарного розмінування, що у своїй сукупності виступає базовою передумовою для відновлення екологічної безпеки та економічної стійкості землекористування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грузенський В.В. Проблеми та перспективи правового регулювання відновлення земель і ґрунтів України, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації*. Юридичний науковий електронний журнал*. № 5, 2024. С. 249–251.

2. Врятувати українську землю. Економічна правда: веб-сайт. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/11/700021.

3. Потіп М.М. Протидія забрудненню та засміченню земельних ресурсів: правові аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 7, 2023. С. 151–157.

4. Лісова Т.В. Правове забезпечення відновлення земель: теоретичні і практичні проблеми : монографія. Харків: Юрайт, 2020. 396 с.

5. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 27б8-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4, ст. 27.

6. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 18 травня 2022 року № 295. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text.

7. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 04 квітня 2022 року № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ z0406-22#Text.

8. Місінкевич Л.Л., Місінкевич А.Л. Правові проблеми охорони та відновлення земель під час дії воєнного стану в Україні. *Університетські наукові записки.* № 5-6 (89-90), 2022. С. 27–34.

9. Чи можна вилікувати ґрунт від війни – відповіді на найпоширеніші питання. *KURKUL*: веб-сайт. URL: https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojnavilikuvati-grunt-vid-viyni--vidpovidi-nanayposhirenishi-zapitannya.

10. Захист і відновлення екологічної рівноваги та забезпечення самовідновлення екосистем / за ред. Чайки Т.О. Полтава: ПП «Астрая», 2023. 308 с.

11. Що буде з українськими ґрунтами після війни? Рубрика: веб-сайт. URL: https://rubryka.com/article/vidnovlennya-gruntivpislya-vijny.

12. Камінський В.Ф., Ткаченко М.А., Коломієць Л.П. Методичні рекомендації щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення, порушених внаслідок воєнних дій. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. 84 с.

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026